

TÜRKİYE’DE HARF DEVRİMİ’NİN ARDINDAN TEK KİTAP KANUNU VE TİCARİ OLUŞUMLAR

Niyazi Çiçek* , Nurhan Kabakulak**

*Prof. Dr. Öğretim Üyesi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, İstanbul, Türkiye

* Uzman, Yeditepe Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Dairesi Başkanlığı, İstanbul, Türkiye

Öz

Harf Devrimi’nin ardından basımevlerinin düştükleri darboğaz, yayımlanan eserlerin kalitesini olumsuz yönde etkilemiş, ilk zarar gören yayın türlerinden biri de ders kitapları olmuştur. Kullanılan kalitesiz kâğıtlar, dizgi ve baskıda özensizlik ile dağıtımda yaşanan sorunlar, ders kitabı basan kitapçılarla ilgili şikâyetleri artırmıştır. Bu makalede, belirtilen şikâyetleri yakından takip eden hükümet yetkililerinin almaya çalıştığı önlemler ve buna karşı basımevlerinin tutumu incelenmiştir. Özellikle okullarda ders kitaplarıyla ilgili problemler ortaya çıkınca, gerek Cumhuriyet Halk Partisi üyeleri ve gerekse Maarif Vekâleti yetkilileri alınabilecek önlemler üzerine görüşmeler yapmıştır. Düşünülen tedbirlerden biri, bütün okullarda tek kitap uygulamasına geçilerek, her yerde aynı kitapların okutulması şeklindeydi. Vekâletin karar vereceği kitapların tedariki ise ihaleyle belirlenecek bir yüklenici marifetiyle gerçekleştirilecekti. Bu durumdan hiç hoşnut olmayan basımevleri, hem gazetelerde yapılan haberlerle hem de yetkililerle doğrudan görüşerek, Hükümetin bu işten vazgeçmesini, aksi halde bu uygulamanın kendilerine zarar vereceğini yüksek sesle dile getirmeye çalışmışlardır. Devlet’in kararlı olduğu görülünce, geri adım atarak, tutum değiştirmişlerdir. Tek başlarına bu işin altına giremeyeceklerini anlayan matbaacılar ve kitapevleri, durumu lehlerine çevirmek için aralarında güç birliği yapmaya karar vermişlerdir. Okul kitapları basanlar ile satanların iki ayrı grup oluşturduğu görülmüştür. Basım işiyle uğraşan matbaacılar daha önce kurdukları Türk Kitapçılığı Limitet Şirketini tekrar canlandırmışlardır. Okul kitaplarının satış ve dağıtım işiyle uğraşan kitapevleri ise Kitapçılar Kooperatifi adıyla ayrı bir ortaklık kurmuştur. Kooperatifin başkanlığına ise aynı zamanda Kitapçılar Cemiyeti Başkanlığını yürüten Suudi Bey getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Harf Devrimi, İstanbul Kitapçıları, Okul Kitapları, Tek Kitap Kanunu, Türk Kitapçılığı Limitet Şirketi, Kitapçılar Kooperatifi.

Sorumlu yazar/ Corresponding author: Niyazi Çiçek, ncicek@istanbul.edu.tr

Geliş Tarihi/Submitted: 07.11.2019 **Kabul Tarihi/Accepted:** 18.12.2019

DOI: 10.26650/TurkJHist.2019.19017

Cite this article as: Çiçek, Niyazi; Kabakulak, Nurhan, “Türkiye’de Harf Devrimi’nin Ardından Tek Kitap Kanunu ve Ticari Oluşumlar”, Turk J Hist sayı 70 (2019), s.89-115.

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

*STANDARD BOOK LAW AND COMMERCIAL ORGANIZATIONS
AFTER THE ALPHABET REFORM IN TURKEY*

Abstract

The bottlenecks of the printing houses after the Alphabet Reform adversely affected the quality of published books, the first of which were textbooks. Due to the problems of distribution, the use of poor paper, the lack of stringency, and oppression, complaints about bookstores increased during this period. In this article, the measures taken by the government authorities of the time who closely followed the complaints mentioned, and the attitude of the printing houses against these measures are examined. It was particularly when complaints about the school textbooks increased that both the members of the Republican People's Party and the officials of the government's wing discussed the measures that could be taken. One of the measures considered was the practice of one book in all schools and the same books everywhere. The procurement of the books approved by the Ministry of Education was to be carried by a contractor determined by the tenderer committee. Not being pleased with this situation at all, the publishing houses held direct negotiations with the officials to persuade them to give up such a practice and struggled to have their voices heard in the papers. When the state was found to be very determined on the issue, printers and bookstores, who understood that they would not be able to conduct this business alone, decided to join forces to turn the situation into their favor. It was seen that the sellers and the printers of school books formed two separate groups. The printers involved in the printing business revived the previously established Turkish Bookselling Limited Company. The bookstores dealing with the sale and distribution of school books established a separate partnership under the name of the Bookstore Cooperative. Suudi Bey, who was already the President of the Association of Bookstores, was appointed to the chairman of the cooperative.

Keywords: Alphabet Reform in Turkey, Istanbul Bookstores, Printing Houses, Textbook, Standard Book Law, Turkish Bookselling Limited Company, Bookstores Cooperative.

Giriş

Türkiye’de Harf Devrimi’nin doğrudan etkilediği alanlardan birinin matbuat olduğu bilinmektedir. Devrim’in ardından başta İstanbul’daki basımevleri olmak üzere bütün matbaalar büyük zorluk çekmiştir¹. Arap harfleriyle basılmış olan kitapların satılmayıp elde kalması, Latin harflerinin hemen tedarik edilememesi gibi sebeplerle darboğaza düşen basımevlerinin bir kısmı kapanacak hale gelmiş, bazıları aşırı borçlanarak kredi batağına saplanmış, birkaçı da ortaklıklar kurup güç birliği yaparak zor şartları atlattırmaya çalışmıştır². Bu sıkıntılı süreci aşmak için sık sık devlet yetkililerinin kapısını çaldıkları da bilinen bir gerçektir.

Matbuata doğrudan tesir eden yazı değişikliğinin artçı sarsıntıları okul kitaplarının basım ve dağıtımında da etkisini göstermiştir. Arap harfleri kullanımından

1 Osman Akkil, *Cumhuriyet’in İlanı Sonrası Türk Kitap Yayıncılığının Gelişimi ve Devlet-Özel Sektör İlişkisi*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Tezi, 2009, s. 17.

2 Naci Kasım, *Matbuat Buhranı*, Türkiye Neşriyat Yurdu, İstanbul 1929, s. 7-9.

kaldırıldığı için yıl içinde satılmayan okul kitapları tamamen işe yaramaz hale gelmişti. Bunun üstüne, kabul edilen yeni harflerle okul kitabı basılsa da hemen ardından harflerin tadilata uğrayıp değişmesiyle, ilk basılanların okullardan geri iade edilmesi, böylece kitapların satılmayıp elde kalması, basımevlerine ikinci bir darbe olmuştu.

Oysa, basılacaklar önceden belirli ve müşterisi de hazır olan okul kitapları, çoğu basımevi için ayakta kalmayı sağlayan önemli bir sektördü. Devamlılığı bulunan bir ticari alan olduğundan tüm olumsuzluklara rağmen yine de okul kitaplarının mali sıkıntıları aşmada kurtarıcı rolü önemliydi. Okul kitaplarının basım ve dağıtım işini Devlet yönettiğinden, hangi kitaptan ne kadar basılacağı ve satış fiyatları Maarif Vekâletince önceden belirlenip, matbaalara bildiriliyordu.

Özellikle bu kitapları basarak ayakta kalmaya çalışan matbaalar, Devlet'in koyduğu düşük satış fiyatları yüzünden kâr oranlarının azalmasıyla yeni kitap basmakta zorlanmışlardır. Ucuza kitap satışı ve kâr marjlarının düşmesi, basımevlerine göre yayın kalitesini de olumsuz yönde etkilemiştir. Kâğıt kalitesi yanı sıra baskı ve cilt işlerinin harc-ı âlem olması, yetkilileri birtakım önlemler almaya yöneltmiştir. Bu önlemlerin ilki ders kitaplarının basım ve dağıtım işini, basımevlerinin keyfi tutumuna bırakmadan Devlet'in kendi kontrolünde yapmak istemesi şeklindeydi. Böylece hem bunların hangi kalitede basılması gerektiği belirlenecek hem de dağıtım kontrol altına alınarak kitapların ülkenin her köşesine aynı anda gitmesi sağlanacaktı.

Cumhuriyet dönemi eğitim yayınları üzerine bilimsel çalışmaları bulunan Erdal Aslan'a göre okul kitaplarının basım ve dağıtımını önceden beri başta İstanbul kitapçıları olmak üzere özel teşebbüslere bırakılmıştı. Özellikle birkaç kitapçının bu işi tekellerine alarak istedikleri kitapları basmak, istemediklerini basmamak gibi zaman içerisinde keyfi tutumların geliştiğini iddia etmektedir. Böylece okul kitaplarının nasıl bir kâğıda basılacağına, dizgisinin nasıl olacağına bu basımevleri karar vermekteydi³. 1932-33 yılı eğitim-öğretim yılı başından itibaren özellikle okul kitaplarının kâğıt ve baskı kalitesi oldukça düşmüştü. Kitapçılar bu durumu raporlarında şöyle izah etmişlerdir: 1928 yılının Ağustos ayında Harf Devrimi'nin ilan edilişinden beş on gün öncesine kadar bütün mektep kitapları, Arap harfleriyle basılmış olduğundan piyasadaki kâğıt mevcudu azdı⁴. Kitapçılar, ani olduğunu düşündükleri bu Devrim karşısında kâğıt stoku yapamadıklarından sıkıntı çektiler-

3 Erdal Aslan, "Türkiye Cumhuriyeti'nin İlk Ders Kitapları", *Eğitim ve Bilim*, 35/158, 2010, s. 220.

4 "Tek Kitap Kanununa Dair: Mektep Tabilerinin Bazı Dilekleri", *Resimli Şark Dergisi*, No: 28, 1933, s. 12.

ini iddia etmişlerdir⁵. Mektep kitaplarını alalacele yeni harflerle basıp yetiştirmek için piyasadaki herhangi cinsteki bir kâğıdı kullanmak zorunda kalmışlardır. Bu sefer de kâğıt şikâyetleri ortaya çıkmıştır⁶. Bu şikâyetin yalnızca 1928-1929 ders senesi için basılan bir kısım kitap ile ilgili olduğu ileri sürülmektedir. Matbaacılara göre sonraki yıllar durum düzeltilmiştir⁷.

Başka bir şikâyet mevzu kitapların baskı kalitesiydi. Kitapçılara göre bu şikâyetler de yersizdi. Çünkü yazı değişikliğinin ardından yeni harfleri temin etmek kolay olmamış; ayrıca, harflerin tadilata uğrayarak başta kabul edilen birtakım harflerin sonradan değişmesi, baskı kalitesini düşürmüştü. Aynı zamanda müretteplerin bu yeni harflere alışık olmamaları bir takım dizgi hatalarına sebep olmuştu⁸. Çünkü özellikle Latin harfleriyle ilk basılan kitaplarda harf çeşidi ve puntosu ihtiyaca göre değil, mevcuda göre uydurulmuştu⁹.

Yetkililerin sorun olarak gördüğü diğer konu okul kitaplarının dağıtımı meselesiydi. Kitapçılar, önceden beri ülkenin en ücra köşesindeki bir köy okuluyla dahi münasebetleri olduğunu söyleyip, talebi hazırlamak ve postaya vermek noktasında problemleri olmadığını; asıl, nakliyyede sorun yaşadıklarını ifade ediyorlardı. Özellikle postanelerde kaybolan ve sahibine gitmeyen kitap paketlerinin bedellerinin onlara zarar olarak döndüğünü söylüyorlardı¹⁰.

Basımevleriyle alakalı bir şikâyet konusu da kitap fiyatlarıydı. Fiyatlardaki pahalılık gazete sütunlarına da taşınmıştır. Mesela, “Mektep kitapları pahalıdır¹¹” ifadesi günlük gazetelerde çıkan haber başlıklarından bir tanesidir. Şark Kitaphanesi sahibi Hüseyin Kasım Bey, Harf Devrimi’nden 1932 yılına kadar basılan 4.000 kitabın satılmayıp elde kalması neticesinde, yeni basılan kitapların fiyatlarının pahalıya geldiğini belirtmiştir¹². Okul kitaplarının fiyatı, her zaman Maarif Vekâleti tarafından tayin edilmekteydi¹³. Kitapçılar, Harf Devrimi’nin ilk senesinde (1928) basılan kitaplara eskisinden fazla fiyat konulduğu ve Maarif Vekâletinin de buna göz yumduğunu iddia etmişlerdir¹⁴. Buna sebep olarak da matbaalarda yeni harflerin az olması, müretteplerin acemi olması, tertibin üç misli fiyata mâl olması gösterilmek-

5 A.y.

6 A.y.

7 Sonraki senelerde kitaplar, Avrupa’dan sipariş edilen gayet iyi cins kâğıtlara basılmıştır. Kitapçılar bu şikâyetlerin uygunsuz olduğuna dair iddialarına 1930, 1931, 1932 senelerinde basılmış kitaplarla bunu ispatlamaya çalışmışlardır (“Tek Kitap Kanununa Dair...”, s. 16.)

8 Arslan Kaynaradağ, “Türkiye’de Yayıncılığın Gelişimi ve Sorunları”, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, c. 3, İletişim, İstanbul 1987, s. 2825.

9 “Tek Kitap Kanununa Dair...”, s. 12.

10 A.y.

11 “Mektep Kitapları Pahalıdır”, *Cumhuriyet*, 19 Aralık 1932.

12 “Halk mı Okumuyor Muharrirler mi Yazmıyor?”, *Milliyet*, 9 Aralık 1932.

13 “Tek Kitap Kanununa Dair...”, s. 12.

14 “Harf İnkılabından Sonra Bizde Kitapçılığın Bugünkü Hali ve İstikbali”, *Resimli Şark Dergisi*,

tedir¹⁵. 1929 yılında Devlet Matbaasında Ali Canip Bey'in denetiminde "Kitaplara Fiyat Koyma Komisyonu" kurulmuştu¹⁶. İstanbul Kitapçıları, komisyonun belirlediği fiyatlara itiraz etmişler, *Milliyet* gazetesine komisyonun kararından memnun olmadıklarına dair beyanda bulunmuşlardır¹⁷. Kitapçılara göre bu komisyon, "bir düşmanla harp meydanında karşılıklı anlaşma yapar gibi kitapçılarla pazarlık yaparak fiyatları indirip yeni kitaplara asgari fiyat koymuştur"¹⁸.

Tüm bu şikâyetler, dikkatlerin basımevlerine çevrilmesine sebep olmuştur. Bu durum bazı partililer (CHP) ile hükümet yetkililerini harekete geçirmiştir. Parti üyelerinin tavsiyesi, Maarif Vekâletinin uygun görmesiyle birtakım kararlar alınma sürecine girilmiştir. Devlet, okul kitaplarının basım ve dağıtım işini kendi kontrolünde ama ihaleyle devredilmiş yükleniciler yani müteahhitler eliyle yapmak niyetindeydi. İstanbul kitapçılarına göre Hükümet bu düzenlemelerle okul kitapları yayıncılığını ellerinden almak istiyordu¹⁹. Tüm bu işlerin akabinde yetkililer, sonucu tek kitap kanununa gidecek yeni düzenlemelere girişmiştir.

Literatür İncelemesi

Türkiye'de Kasım 1928'de gerçekleştirilen Harf Devrimi ile ilgili akademik alanda onlarca yüksek lisans ve doktora tezi tamamlanmış, çeşitli ilmi toplantılar düzenlenmiş, bilimsel yayınlar yapılmış çok sayıda da makale hazırlanmıştır. Bunlar genellikle Devrim'in nasıl gerçekleştirildiği, taraf olanlar ile karşısında duranların münakaşaları, Türk tarihinde yazı değişikliği teşebbüsleri, Devrim'in sosyal ve psikolojik etkileri, modern ulus olmaya katkısı ve okuma-yazmaya olan tesiriyle alakalı çalışmalardır. Kütüphanelere²⁰ ve bürokrasiye²¹ etkilerinin nasıl olduğuyla ilgili olarak daha özel nitelikte çalışmalar da yapılmıştır.

Tüm bu çalışmalara rağmen Devrim'in doğrudan tesir ettiği matbuatla ilgili ilmi eserler sınırlıdır. Gerek Server İskit'in²² gerekse Alpay Kabacalı'nın²³ kitaplarında yazı değişikliğinin o günkü basın ve yayına olan tesiri kısmen ele alınmıştır. Genel malumatlardan ibaret olan açıklamalardan hareket edilerek daha derinlemesine araştırmaların yapılması, o günkü koşulların doğru anlaşılmasına yardımcı olacaktır. Ülkenin ilim ve kültür hayatının şekillenmesinde önemi yadsınamayacak

15 A.y.

16 "Kitapçılar Ankara'ya Heyet Gönderiyorlar", *Milliyet*, 6 Eylül 1929.

17 "Kitap Fiyatları", *Milliyet*, 30 Eylül 1929.

18 "Harf İnkılabından Sonra Bizde Kitapçılığın Bugünkü Hali ve İstikbali", s. 18.

19 "Tek Kitap Kanununa Dair...", a.g.m., s. 12.

20 Meral Alpay, *Harf Devriminin Kütüphanelere Yansıması*, İÜ Edebiyat Fakültesi, İstanbul 1976.

21 Niyazi Çiçek, *Harf Devrimi'nin Kamu Yönetimine ve Yazışma Geleneğine Etkileri*, ATAM, Ankara 2017.

22 Server İskit, *Türkiye'de Neşriyat Hareketleri Tarihine Bir Bakış*, Maarif Vekâleti, Ankara 1939, s. 248.

23 Alpay Kabacalı, *Başlangıcından Günümüze Türkiye'de Matbaa, Basın ve Yayın*, Literatür Yayınları, İstanbul 2000, s. 176-177.

olan ve değişikliğin sonuçlarından doğrudan etkilenen matbaalar ve yayıncılarla ilgili müstakil çalışmalarına ihtiyaç vardır. Yapılacak yeni çalışmalarla o dönemde kitap yayıncılığının neden irtifa kaybettiği, gazete ve dergilerin tirajının neden hızlıca düştüğü gibi birçok soruya doğru cevap verilebilir.

Değişikliğin ardından hem psikolojik hem de ekonomik olarak olumsuz yönde etkilenen basımevleri, bu tesirin büyüklüğünü düştükleri ekonomik sıkıntıları izah ederek açıklamaya çalışmışlardır. Günlük gazetelere verilen demeçler, yapılan haberler, hazırlanan köşe yazıları ve raporlarla hem sıkıntılarını kamuoyuyla paylaşmışlar hem de yetkililere seslerini duyurmak istemişlerdir. O dönem çıkmış olan *Milliyet*, *Cumhuriyet*, *Vakit*, *Tanin* ve *Hakimiyeti Milliye* gibi gazetelerde matbuatın içine düştüğü sıkıntıların dile getirildiği birçok habere rastlamak mümkündür. Bu gazetelerde çıkan haber, makale ve demeçlerden makalede çokça yararlanılmıştır. 1929'dan 1934'e kadar yayımlanan günlük gazetelerin çoğunda matbaacıların çektikleri ekonomik güçlükleri bildiren onlarca haber yer almaktadır.

İstanbul Üniversitesi Türkiyat Enstitüsünün çıkardığı *Türkiyat Mecmuası* dergisinin 2017 yılının ilk sayısında ve 2018 yılının ise ikinci sayısında çıkan makalelerde yazı değişikliğinin matbuata olan tesiri ve yardımlar konusu ele alınmıştı. “Harf Devrimi'nin İstanbul Kitapçılarına Ekonomik Etkileri” başlıklı birinci makalede, değişikliğin mali etkileri açıklanarak, ortaya çıkan bir takım olumsuz sonuçlar izah edilmişti²⁴. İçine düştükleri ekonomik krizi aşmak için çareler arayan basımevlerinin çeşitli resmi organlara müracaat ettikleri, raporlar hazırlayıp gazetelere demeçler verdikleri görülmüştü. Bu konunun ele alındığı “Harf Devrimi'nin Ardından İstanbul Kitapçılarının Yaşadıkları Zorluklar Nedeniyle Hükümetten Yardım Talepleri” başlıklı ikinci makalede, basımevi sahipleri ve imtiyaz sahibi müdürlerin seslerini duyurmak ve yardım talebinde bulunmak üzere o yıllardaki milli eğitim bankaları başta olmak üzere farklı mercilere nasıl müracaat ettikleri, müracaatlarının sonucunda neler olduğu, yardım alıp alamadıkları hususları detaylı olarak açıklanmıştır²⁵. Devrim sonrası bir gelişme olarak okul kitaplarıyla ilgili problemlere ve Devlet'in bu konuda almaya çalıştığı tedbirlere yeteri kadar değinilmemişti.

Tek Kitap Kanunu'na Giden Yol

Özel basımevleri Devlet'in koordinesinde okul kitabı bassalar da asıl görev Maarif Vekâletinindi. Şöyle ki 24 Nisan 1926'da kabul edilen 823 Sayılı “Mektep Kitaplarının Maarif Vekâletince Tabı Hakkında Kanun” ile okul kitaplarını basma

24 Niyazi Çiçek - Nurhan Kabakulak, “Harf Devrimi'nin İstanbul Kitapçılarına Ekonomik Etkileri”, *Türkiyat Mecmuası*, 27/1, 2017, s. 121-137.

25 Niyazi Çiçek - Nurhan Kabakulak, “Harf Devrimi'nin Ardından İstanbul Kitapçılarının Yaşadıkları Zorluklar Nedeniyle Hükümetten Yardım Talepleri”, *Türkiyat Mecmuası*, 28/2, 2018, s. 1-18.

yetkisi adı geçen Vekâlete verilmişti²⁶. Kanun'un ilk maddesinde, bastırılan kitapların maliyetinin üzerine en fazla %10 kâr payı konarak satılacağı belirlenmişti. Kitap satışları bu oran üzerinden yapılıyordu.

Okul kitabı harcamalarını Devlet karşılıyordu. Adı geçen Kanun'da Vekâletin yıllık bütçesine bu masrafı karşılamak üzere her sene müstakil bir fasıl konulacağı açıklanmıştı. Kanun'un ikinci maddesinde “bu iş için satın alınacak kâğıt, basım vesaire masrafı, belirtilen fasıldan ödenir” denilmişti. Üçüncü maddede ise satılacak okul kitaplarının geliri bir taraftan genel bütçeye aktarılırken, diğer taraftan kitap temini faslına ilave edilecek, böylece “... senesi içinde devrolunan miktar aynı sene-i maliye bütçesine ek tahsisat olarak ilave edilmek üzere Büyük Millet Meclisinin onayına arz edilir.” deniliyordu. Bu iş ve işlemlerin Bakanlar Kurulunca hazırlanacak bir talimatname ile yürütüleceğini, Kanun'un dördüncü maddesinden öğreniyoruz²⁷.

Okul kitapları yayını işi bu Kanun kapsamında yürütülürken, Kasım 1928'de gerçekleştirilen yazı değişikliğinin ortaya çıkardığı zorluklar okul kitabı basımıyla uğraşan matbaaları doğrudan etkilemişti. Değişikliğin ardından elde kalıp hurdaya dönen eski harfli yayınlar sermayelerini eritirken, yeni basılacak olanların kâr oranının da hayli düşük olması ciddi zarar olarak görülüyordu.

Matbaacılarla tartışmaların yaşandığı bu yıllarda, okul kitaplarının basım ve dağıtım işleriyle ilgili düzenlemelerin, hükümet tarafından daha dikkatlice ele alındığı görülmektedir. Kitapların maliyeti, basımı ve satışı konularında zaman zaman bütçe çalışmaları yapılmıştır. Satışı gerçekleştirilen kitaplardan sağlanan gelirin, 823 sayılı Kanun'dan dolayı Maarif Vekâleti bütçesine ek tahsisat olarak konulmasına devam edilmiştir. Bu uygulamanın kanun çıkarılarak yapıldığı görülmektedir. Fakat bu düzenlemelerin her yılın sonunda bir önceki yılın düzenlemesi şeklinde değil de farklı periyotlarda yapıldığı, bazılarının da birleştirildiği görülür. Mesela 1927 yılına ait gelirle ilgili düzenleme, 1928'de değil 1929'da 1386 sayılı Kanun²⁸ ile 1928 ve 1929 yıllarına ait gelirlerle ilgili düzenlemeler ise birleştirilerek 1931'de 1812 sayılı Kanun²⁹ çıkarılarak yapılmıştır. Bu kanunların ardından 1 Nisan 1933'de

26 “Mektep Kitaplarının Maarif Vekâletince Tab'ı Hakkında Kanun”, Sayı 823, *Resmi Gazete*, t. 01.05.1926, s. 262.

27 A.y.

28 Uygulama 1927 yılına ait olsa da düzenleme 1929 yılında yapılmıştır, (“Satılan Mektep Kitapları Bedellerinden 16460 Liranın Maarif Vekâleti 1927 senesi Bütçesinin 558 inci Faslına Tahsisatı Munzama Olarak İlavasının Tasdikına Dair Kanun”, Kanun Sayısı: 1386, *Resmi Gazete*, 07.02.1929, s. 1113).

29 Bu kanun ile kitap satışlarından elde edilen 1928 yılı için 9.747 lira 40 kuruş ve 1929 yılı için 11.661 lira 77 kuruş, toplamda 21.409 lira 17 kuruş yıllık bütçeye devretmiştir (“Mektep Kitaplarının Mütedavil Sermayesine Munzam Tahsisat Kayıt ve Mahsubuna Dair Kanun”, Kanun Sayısı: 1812, *Resmi Gazete*, 31.05.1931, s. 1310).

Meclis'te benzer iki prosedür kabul edilmiştir. Bu prosedürlerin ilki 2132 sayılı Kanun'dur. Burada da 1812 sayılı Kanun'da olduğu gibi Maarif Vekâleti'nce bastırılıp satılan kitaplardan elde edilen gelirin ek tahsisat olarak bütçeye eklenmesiyle alakalı düzenleme bulunmaktadır³⁰.

Bunun dışında Devlet'in basıp sattığı kitaplarla ilgili olarak farklı konuların ele alındığı başka bir kanun daha aynı gün kabul edilmiştir. 2133 sayılı bu Kanun'da Devlet'çe bastırılıp satılan kitaplardan elde edilen gelirin Maarif bütçesine ek tahsisat olarak konulması yanı sıra satılmayan kitapların durumu, satışlardaki iskonto oranı ile yeni bastırılacak okul kitapları için kullanılmak üzere 350.000 bin liraya kadar hesap açtırmak için Maliye Vekâletine yetki verilmesi meseleleri karara bağlanmıştır³¹. Bu Kanun'da ilginç bir madde bulunmaktadır: Önceden bastırılmış olmasına rağmen satılmayan veya satışına izin verilmeyen kitapların durumu. Satışa çıkarılmasına Maarif Vekâletince müsaade edilmeyen kitapların sermayeden düşülmesi karara bağlanmıştır. Diğer bir konu, daha önce yine Kanun³² ile tespit edilmiş olan, kitap satışlarındaki iskonto meselesidir. Öyle anlaşılıyor ki kitapların maliyetlerine önceden belirlenmiş olan %10 kâr payı konularak satılabileceği kararı serbest piyasa ekonomisinde gerektiğinde indirim yapma gücünü kısıtlıyordu. Bu sebeple maliyetin üzerine kâr payı koyma oranı %30'a çıkarılmış, bunun üzerinden de %20'ye kadar iskonto yapılabileceği bildirilmiştir³³. Böylece kitapların maliyetinin üzerine en fazla %10 kâr payı konulabileceği mecburiyeti ortadan kalkmıştır. Zaten, bu Kanun'un beşinci maddesi 1926'da kabul edilen, okul kitaplarını basma yetkisini Maarif Vekâleti'ne veren 823 sayılı Kanunu da yürürlükten kaldırmıştır.

Büyük Millet Meclisi'nde 2133 sayılı Kanun müzakere edilirken günlük gazetelere de yansıyan ciddi münakaşalar olmuştur³⁴. Oturuma ait zabıtlara bakıldığında özellikle Maarif Vekili Dr. Reşit Galip, İzmir Milletvekili Kitapçı Hüsnü, Ordu Milletvekili Ahmet İhsan Bey, Isparta Milletvekili Mükerrerem, Ankara Milletvekili Aka Gündüz Beyler arasında ciddi tartışmalar yaşandığı anlaşılacak-

30 Kitap satışlarından 1930 yılı için 39.798 lira 97 kuruş, 1931 yılı için 37.562 lira 69 kuruş toplamda ise 77.361 lira 66 kuruş bütçeye devretmiştir ("Mektep Kitaplarının Mütedavil Sermayesine Muntazam Tahsisat Kayıt ve Mahsubuna Dair Kanun), Kanun Sayısı: 2132, *Resmi Gazete*, 01.04.1933, s. 2370).

31 Kanun çıkmadan, basında bu konuda çeşitli haberlerin yer aldığı görülmektedir: "Mektep kitaplarının Maarif Vekâleti tarafından bastırılması için hazırlanan kanun lâyihası Maarif Encümeninde görüşülmektedir. Bu lâyiha ile Maarif Vekâletine sermaye olarak 350 bin lira verilecektir" ("Mektep kitapları için Vekâlete sermaye veriliyor", *Cumhuriyet*, 19 Mart 1933); "Devlet Kitapları Mütedavil Sermayesi Hakkında Kanun", Kanun Sayısı: 2133, *Resmi Gazete*, 04.04.1933, s. 2370.

32 "Mektep Kitaplarının Maarif Vekâletince Tab'ı Hakkında Kanun".

33 "Devlet Kitapları Mütedavil Sermayesi Hakkında Kanun".

34 "Dün Mecliste Hararetli Münakaşalar Oldu", *Milliyet*, 2 Nisan 1933.

tadır³⁵. Daha önceleri kendisinin de okul kitabı basımı işinde olduğunu dile getiren Kitapçı Hüsni, özel basım evlerinin hakkını savunarak Devlet'in okul kitabı işine girmesinin doğru bir uygulama olmadığı, dahası ek bütçe hazırlamakla hem Devlet'in maliyesine ek bir maliyet yüklediği hem de yaşadığı tecrübeleri de örneklerle aktararak matbaacıların rekabet edemez hale getirildiğini hararetle savunmuştur³⁶. Görüşme esnasında karşılıklı tartışmalar çıktığı, Hüsni Bey'in tam aksini savunanların da olduğu görülmektedir. Özellikle Ordu Milletvekili Ahmet İhsan Bey, Hüsni Bey'in söylediklerinin aksi yönünde fikir beyan etmiş, kitapçıların aşırı kâr amacı güttüğü, ucuza kitap basıp pahalı sattıkları, asıl emek ve kitap sahibi olan müelliflerin telif ücretlerini zamanında ödemedikleri, zamana yararak geç ödemek eğiliminde oldukları şeklinde görüş açıklamıştır³⁷. Milletvekillerinin matbaacılar aleyhine Meclis'teki bu çıkışlarına karşılık olarak, tabilerin de basın yayın yoluyla onlara cevap verdikleri görülmektedir. Matbaacılarından Ahmet Halit Bey 5 Nisan 1933 tarihli *Milliyet* gazetesine verdiği beyanatta, Ordu Milletvekili Ahmet İhsan Bey, okul kitaplarının basım işinin yıllardır bu işin zahmetini çekmiş insanlardan alınarak Devlet Matbaasına verilmesini isterken, arka planda, Matbaa bu işi yetiştiremeyeceği için işin bir kısmını kendisinin alması gibi bir düşüncesinin olduğunu iddia etmiştir³⁸.

Okul kitaplarını basma ve satma yetkisi Maarif Vekâletinde olunca özel matbaalar istedikleri gibi kitap basıp, diledikleri fiyattan satamıyorlardı. Hem hangi okul kitaplarının basılacağı hem de bunların kaç liradan satılacağı Vekâlet tarafından önceden belirleniyordu. Bu durum, okul kitaplarının basımı ve satışıyla ilgili olarak özel matbaalara birtakım kısıtlamalar getiriyordu. Alan da satan da bu rakamlar üzerinden alışverişi yapıyordu.

35 "Mektep kitapları için açılacak hesabı cari hakkında 1/498 numaralı kanun lâiyhası ve Maarif ve Bütçe encümenleri mazbataları", *T.B.M.M.Z.C.*, İ:35, 4.4.1933, C:14, s. 6-14.

36 "Mektep kitapları için açılacak...", s. 6.

37 Aka Gündüz, kendi de bir yazar olarak kitapçılardan dert yanıp şöyle demiştir. "Ben 31 senedir muharrirlik ediyorum. Kitapçılar benim iliğimi emdiler. Ahmet İhsan Efendinin dediği gibi Şemsettin Sami Beyin iliğini emdiler, tabutunu kemirdiler. Feragat, ne yapmışlardır. Biz göz nuru dökerek kitap yazarız, kitapçılara veririz. Formasını 450 kuruşa satar, fiyatlı olduğu için çabuk satılmaz, bizim paramız da sürünür gider ("Mektep kitapları için açılacak hesabı cari hakkında 1/498 numaralı kanun lâiyhası ve Maarif ve Bütçe encümenleri mazbataları", s. 10); "İhsan Bey çok iyi hatırlarlar ki, Şemseddin Sami Beyin eserlerini sabah gazetesi sahibi Mihran Efendi basmıştır. Bu kitapların bir ikisini de İkdam matbaası basmıştır ve kitapçılarla hiçbir alakası yoktur. Şemsettin Sami Bey aldığı telif haklarının bir kısmı ile muhteşem bir köşk sahibi olmuştur.... Ahmet İhsan Bey Aşkı Memnu muharririne Mavi ve Siyah için telif hakkı olarak kaç lira verdiklerini acaba hatırlıyor mu? Bizim hatırımızda kaldığına göre 12 lira verilmiştir. Herhalde Şemsettin Sami Bey bunun birkaç yüz mislini almıştır." ("Kitap tâbileri A. İhsan Beye cevap veriyorlar", *Milliyet*, 5 Nisan 1933).

38 "Kitap tâbileri A. İhsan Beye cevap veriyorlar", a.g.m.

Tek Kitap Kanunu

Her ne kadar özellikle okul kitaplarının basım ve dağıtımının özel matbaaların vicdanına bırakmadan Maarif Vekâletinin bütçesine yeni düzenlemeler³⁹ yaparak işe el koyma gayretleri olsa da bunun da kâfi gelmediği, hem kitap baskılarında kalitesizlik⁴⁰, matbaacıların kendi aralarındaki anlaşmazlıklar⁴¹, satışlarda kurnazlık, dürüst davranmamak⁴² ve pahalılık⁴³, hem de okullara zamanında ulaştıramamaktan kaynaklanan gecikmeler çeşitli şikâyetlere sebep oluyordu. Özellikle Harf Devrimi'nin ardından okul kitapları konusunda özel basım evleriyle yaşanan sıkıntılar, Hükümeti bu konuda yeni arayışlara sevk etmişti.

Cumhuriyet hükümetlerinin neşriyat alanındaki en mühim işlerinden birisi okul kitaplarının seçimi, basımı ve dağıtımını işlerini organize etmektir. Ardı ardına yapılan devrimler ve değişikliklerin sonuçlarının yaygınlaşması için okuyan, aydın bir genç neslin yetişmesi çok önemlidir. Bu yüzden Devlet okula, okumaya ve yayın işlerine ehemmiyet veriyordu. Durum böyle olunca, özellikle okul kitaplarının yönetimi her dönem devlet kontrolü altında olmuştur. Cumhuriyet Halk Partisi de bu konuyu gündemine almış, parti içerisinde görüşmeler yapılarak çözüm yolları aranmıştır. Aralık (1932) ayında bir araya gelen parti grubunun görüştüğü konular arasında okul kitapları meselesi de vardı. Grupta yapılan görüşmeler sonucu alınan kararlardan biri okul kitaplarının Devlet tarafından basılmasının Hükümete teklif edilmesi⁴⁴. Özellikle özel basımevleriyle yaşanan tartışmalar işi bu noktaya getirmişti. Bunların yanı sıra Maarif Vekâleti de mektep kitaplarını kâğıt, fiyat, dağıtım

39 “Devlet Kitapları Mütedavil Sermayesi Hakkında Kanun”.

40 “Kitap ve kitapçılar”, *Milliyet*, 8 Mart 1933.

41 Maarif Müsteşarı Salih Zeki Bey, kitapçıların kendi aralarında anlaşamadıkları, her gün farklı tekliflerle geldiklerinden şikâyet etmiştir (“Mektep kitapları”, *Cumhuriyet*, 21 Şubat 1933); Basınla uğraşanlar tarafından da kitapçıların istediklerini elde edememelerinin bir sebebinin de her birinin kendi hesabına çalışması, gizlice şahsi teşebbüslerde bulunmalarından dolayı olduğu kabul edilmektedir (“Harf İnkılabından Sonra Kitapçılığın Bugünkü Hali İstikbali”, s. 17).

42 Maarif Vekâletinin bazı kitaplarda değişiklik yaptığı sıralarda, daha önce basmış oldukları kitapları elden çıkarmak için kitapçıların bir kısmı, okullara duyuru yaparak, kitaplarını şimdiden tedarik etmeleri gerektiğini, Vekâletin kitap listesi yayımlamayacağını bildirmiş ve özellikle taşradaki okullara kitaplarını satmış; fakat, listeler belirlenip temin edilen kitapların okutulmayacağını öğrenince, okullar öğrencilere yeniden kitap aldırarak durumunda kalmışlardır (“Bazı kitapçıların kurnazlığı!”, *Milliyet*, 5 Eylül 1932).

43 “Mektep kitapları”, *Milliyet*, 1, 6, 8, Aralık 1932; “Mektep Kitapları: Yüzde 40 pahalı olduğunu söyleyenler de var”, *Milliyet*, 13 Ocak 1933; “Mektep kitapları pahalı mı, değil mi?”, *Cumhuriyet*, 8 Aralık 1932; “Ne denir? Mektep kitapları pahalıdır”, *Cumhuriyet*, 19 Aralık 1932.

44 Cumhuriyet Halk Partisi idare heyeti, 14.12.1932 tarihinde Afyon Milletvekili Ali Bey'in başkanlığında toplanarak milletvekillerinin kendi seçim bölgeleri ve ülkenin farklı bölgelerine yaptıkları gezi ve ziyaretlerde tespit ettikleri konuları ele alıp görüşmüştü. Partide görüşülüp önemli olduğu değerlendirilen konuların bir kısmı, müzakere edilmek üzere Millet Meclisine gönderilmesine karar vermişlerdi. Bunlardan biri de okul kitaplarıyla alakalıydı. “Mektep kitaplarının hükümet tarafından basılması ve sanat, yatı mekteplerinin umumi bütçeye alınmasına dair tavrilerin maarif vekâletine gönderilmesine” (“Fırka grubunun verdiği mühim kararlar”, *Vakit*, 15 Aralık 1932).

ve basım noktasında ıslaha muhtaç görüyordu⁴⁵. Bu konunun çözümüyle alakalı olarak gazetelerde çeşitli haberlerin yapıldığı bilinmektedir⁴⁶.

Gerek basın-yayın yoluyla yapılan tartışmaların, gerekse Cumhuriyet Halk Partisinin konuyu gündemine alarak bir teklif sunması aynı zamanda Meclis'te gerçekleşen münakaşalar, okul kitaplarının basımı ve dağıtımıyla ilgili gerekli kamuoyunu oluşturmaya yettiği anlaşılmaktadır. Konu, Meclis'te görüşmeye açıldı. Görüşme ve öneriler, konunun bir kanun teklifi haline getirilmesine sebep oldu. Tek Kitap Kanunu adıyla bilinen 2259 sayılı “Maarif Vekilliğine Bağlı Mekteplerde Okutulacak Ders Kitaplarının Basılması ve Dağıtılmasına Bu Maksat İçin Kurulacak Mektep Kitapları Sandığı Hakkında Kanun”, 3 Haziran 1933 tarihinde Meclis'te kabul edildi⁴⁷. Kanun'da geçen hükümlere göre ülkede ilk ve orta dereceli okulların kitaplarının basımı ve dağıtımı Maarif Vekâleti üzerinden özel müteşebbislere bırakılıyordu. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarından müteahhitler olan bu müteşebbisler, kapalı zarf usulü teklif sunarak ihaleye katılabileceklerdi. En uygun teklifi verende ihale kalacak, ihaleyi alan firma üç yıl boyunca ülkedeki okul kitaplarını temin edecekti. Aynı Kanun'dan bir kitabın üç yıllık okutulma süresi olduğunu öğreniyoruz⁴⁸. Belirtilen yılın sonunda kitap güncellenip değiştirilebilirdi. Telif haklarını satın alan Bakanlık, gerekli gördüğü değişiklik ve eklemeleri yapma yetkisine sahipti.

Bu kapsamda bir prosedürün çıkarılması, okul kitabı basım işleri halkçı bir devletin esas hizmetleri arasında görülerek, kitapların devletleştirilmesi anlamına da geliyordu⁴⁹. Yazı değişikliği ile mağdur olduklarını her defasında dile getiren basımevleri bu Kanun'dan rahatsız oldular. Daha önce de farklı vesilelerle hükümet yetkilileriyle görüşmeler yapan Ahmet Halit, İbrahim Hilmi, Kanaat, Resimli Ay ve Tefeyyüz Kitaphaneleri, bu rahatsızlıklarını açıklamak aynı zamanda kendilerine yönelik yapılan haksız eleştirilere cevap vermek için bir rapor hazırlayarak durumlarını izah etmeye çalışmışlardır⁵⁰. Burada ısrarla “tek kitap” usulünden vazgeçilmesini talep etmişlerdir⁵¹. Bastıkları yeni eserler için takdir beklerken, bu Kanun'un

45 *Vakit* gazetesinde çıkan bir haberde, Maarif Vekâleti'nin okul kitapları hakkında bir kanun tasarısı hazırladığını öğreniyoruz (23 Mart 1933).

46 “Mektep kitapları lâyihasına gelince, bu lâyiha Maarif Vekâletinin mektep kitaplarını bizzat basmak kararı ile alakalıdır”, *Cumhuriyet*, 13 Ocak 1933; “Tek kitap usulü: Maarif Vekâleti mes'eleyi kökünden hallediyor.” *Cumhuriyet*, 8 Şubat 1933.

47 “Maarif Vekilliğine Bağlı Mekteplerde Okutulacak Ders Kitaplarının Basılması ve Dağıtılmasına Bu Maksat İçin Kurulacak Mektep Kitapları Sandığı Hakkında Kanun”, Kanun Sayısı: 2259, *Resmî Gazete*, 13 Haziran 1933, s. 2426.

48 “Tek kitap usulü”, *Cumhuriyet*, 25 Haziran 1933.

49 Server İskit, *Türkiye'de Neşriyat Hareketleri Tarihine Bir Bakış*, Maarif Vekâleti, Ankara 1939, s. 248.

50 “Tek Kitap Kanununa Dair Mektep Kitapları Tabilerinin Bazı Dilekleri”, a.g.m., s. 14.

51 Erhan Kanbolat, *Harf Devrimi'nden Köy Enstitülerine Türkiye'de İlköğretim (1928-1940)*, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2015, s. 180.

kendileri için bir yıkım olacağını yüksek sesle ifade etmişlerdir⁵². Bu yıkımın maddi açıdan nasıl bir süreci beraberinde getirmiş olduğunu, raporlarında ve bazı gazetelere verdikleri demeçlerle ortaya koymaya çalışmışlardır.

Her ne kadar bu Kanun'a kitapçılar tarafından ilk başlarda karşı çıkılsa da kanunla konulmuş bir kuralın kişilere göre değiştirilemeyeceğini çabuk kavramış ve harekete geçmişlerdir. Çünkü okul kitaplarının basım ve dağıtım işi Maarif Vekâletine verilse de bu işin ihale ile özel müteşebbislere yaptırılacağı durumu, bir an önce harekete geçmeyi gerektiriyordu.

Madde 1- Mektep kitaplarının tab'ı ve tevzii Maarif Vekilliğine ait hizmetlerdendir. Bu hizmet ya doğrudan doğruya Maarif Vekilliğince yapılır veya aşağıdaki maddelerde gösterilen şartlarla Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarından müteahhitlere bırakılır⁵³.

Kanun'un çıkmasıyla bu işin altından tek başlarına kalmayacaklarını anlayan basımevleri, güç birliği arayışlarına girişmişlerdir. Birlikte hareket etme düşüncesiyle, bir ticari oluşum etrafında toplanmaya karar vermişlerdir. O dönem iki müessesenin teşekkül ettiğini görüyoruz. Maarif Vekâletinin de, okutulacak mektep kitaplarının, bütün Türk kitapçılarının işbirliğiyle vücuda gelecek bir kooperatif tarafından basılmasına karar vermesiyle⁵⁴ tek kitap usulünü benimseyen kitapçıların dahil olduğu Kitapçılar Kooperatifi⁵⁵, diğeri ise daha önce kurulmuş ama önceki faaliyetleriyle ilgili henüz yeteri kadar bilgi sahibi olamadığımız Türk Kitapçılığı Limitet Şirketi adlı müessesedir⁵⁶.

Kitapların Dağıtım ve Satışı İle İlgili Ticari Teşebbüsler

Yazı değişikliğinin ardından zor duruma düşen basımevlerinin zararlarının telafisi için hükümetin kredi açma teklifi yanı sıra bir önerisi de kitapçıların birleşerek bir şirket kurmaları yönündeydi. Bu konuda ilk tavsiyelerden birinin, Nisan 1929'da o zamanki Maarif Vekili Hüseyin Vasıf Bey tarafından yapıldığı daha önce de belirtilmişti⁵⁷. Fakat o dönemde ses getiren ciddi bir teşebbüs olmamıştı.

Benzer bir teklifin, Maarif Vekâleti Talim ve Terbiye Dairesi Başkanı Mehmet Emin [Erişirgil] Bey tarafından da gündeme getirildiği bilinmektedir. 5 Ocak (1930) günü İstanbul'daki Maarif Eminliğinde Mehmet Emin Bey başkanlığında

52 "Harf İnkılabından Sonra Kitapçılığın Bugünkü Hali İstikbali", s. 19.

53 "Maarif Vekilliğine Bağlı Mekteplerde Okutulacak Ders Kitaplarının Basılması ve Dağıtılması Bu Maksat İçin Kurulacak Mektep Kitapları Sandığı Hakkında Kanun", Kanun Sayısı: 2259, *Resmî Gazete*, 13 Haziran 1933, s. 2426.

54 "Kitapçılar Memnun", *Milliyet*, 8 Şubat 1933.

55 "Kitapçılar Kooperatifi", *Cumhuriyet*, 6 Mart 1933.

56 "Tek Kitap Meselesinden Kitapçılar Telaşlı", *Milliyet*, 12 Şubat 1933.

57 "Kitapçılar", *Vakit*, 3 Nisan 1929.

kitapçılar ve matbaa temsilcileri bir araya gelmişti⁵⁸. Toplantıda temsilciler, kitap ve dergilerin ülke çapında dağıtım ve satışında yaşanan güçlükler ile bayi teşkilatının çok iyi olmadığı yönünde görüş bildirmişlerdi. Bunun üzerine Emin Bey Vekâletin bir bayilik şirketi kurması yönünde teklif getirmişti⁵⁹. Şirketin nizamnamesi tanzim edilerek ve ikinci bir toplantıda gene matbaacıların katılımı ve incelemesiyle kabul edilecekti⁶⁰. 9 Ocak tarihli bir haberden basılan kitapların dağıtım, satış ve tahsilatını yürütecek bayilik sistemi düşüncesini Emin Bey'in daha da olgunlaştırmaya çalıştığı ve bayilik sistemi projesi olarak değerlendirdiğini görüyoruz⁶¹.

Kitapçılar da bir takım ticari oluşumlarla ilgili olarak Mehmet Emin Bey gibi arayış içindeydiler. Haberdan, içeriği hakkında kesin bir bilgi edinilemese de Türkiye Matbaacılar Cemiyeti Genel Müdürü Raşit Bey'in İktisat Vekili Mustafa Şeref Bey ile görüştüğü anlaşılmaktadır⁶². O günlerde matbuat hakkında yapılan görüşme ve münasebetlere bakılırsa, Cemiyetin bir ticari oluşum hakkında görüş sorduğu kanaati güçlenmektedir.

Türkiye'deki kitap ve dergi dağıtımını ile satışının kolaylaştırmak için Mehmet Emin Bey tarafından önerilen dağıtım şirketi projesinin bir örneğini Haşet Kitapeviyle (Librairie Hachette) yapılan görüşmelerde görüyoruz. 8 Nisan'da (1930) çıkan bir gazete haberine göre "Haşet kütüphanesi umum müdürü ile Maarif vekâleti arasında Türkiyenin her tarafında gazete, risale, kitap satışını teshil edecek bir anlaşma hasıl oldu" denilerek dağıtım işinin bir firma tarafından yapılacağı bildiriliyordu. Haşet Kitapevi bu işleri yapacak bir şirket kuracaktır. Şirketin şube ve acenteleri bulunacak, bütün çalışanları Türk olacak, çok gerekli görülürse Maarif Vekâleti'nin uygun mütalaasıyla yabancı görevliler de olabilecekti. Haşet idarecileri, İstanbul'daki gazete yöneticilerini ziyaret ederek kurulacak olan Gazeteler Mesajeri Türk Şirketi adlı dağıtım firması hakkında bilgi vermişlerdir⁶³. Aynı gazete haberine göre kurulacak şirkete bir yıl geçerli olmak üzere Vekâlet nakdî yardım da yapacaktır⁶⁴. Ne yazık ki bu girişim, Maarif Vekili Cemal Hüsnü Talay Bey'in görevinin 15 Eylül 1930'da sona ermesiyle sonuçsuz kalmış, dağıtım firması kurulamamıştır⁶⁵. Tüm bu girişimler olurken, kitapçıların tahsil edemediği alacakları için Maarif Vekâleti'nin müesseselere gönderdiği tamimden olaya el koyduğu anlaşılmaktadır.

58 "Gazeteci ve kitapçılar bu sabah toplanıyorlar", *Vakit*, 5 Ocak 1930.

59 "Maarifte dünkü içtima: Maarif vekaletinin bir bayi teşkilatı yapması tekrarr etti", *Hakimiyeti Milliye*, 6 Ocak 1929.

60 *Cumhuriyet*, 6 Nisan 1930.

61 "Mektepler: Maarif müsteşarının teftişleri", *Hakimiyeti Milliye*, 9 Ocak 1930.

62 7 Nisan 1930.

63 Hasan Üstün, "Türkiye'de Gazete Dağıtımını Yaygınlaştırma Girişimleri (1930-1945)", İletişim Fakültesi Dergisi, 2008, 34 (1), s. 114.

64 "Gazete, risale ve kitap satışının teshili için", *Milliyet*, 8 Nisan 1930.

65 Adı geçen firmaya ait dağıtım şirketinin kurulamama sebepleriyle ilgili farklı yorum ve kanaatler için bk. Hasan Üstün, s. 115-117.

Vekâlet, kitapçılara taşra bayilerinde kimlerde alacakları olduğunu sormuş ve alacak listenin bulunduğu bir cetvelin kuruma gönderilmesini, bu paraların tahsili için yardımcı olacağını ifade etmiştir⁶⁶. Böyle bir uygulamanın sebebi ne olabilir tam emin olamıyoruz. Ancak, Vekâletin bir dağıtım kooperatifi kurma düşüncesi olup, bu işe girişmeden piyasadaki sıkıntıları temizleyerek hem daha rahat hem de daha güvenli bir çalışma ortamı oluşsun şeklinde bir düşüncesi olabileceğini akla getirmektedir.

Kitap yayıncılığı ve basımevleriyle alakalı olarak ülkede yaşanan çalkantılar, gerek özel teşebbüsler ile kitapçılar cemiyeti gibi sivil toplum örgütlerini, gerekse Devlet Matbaası gibi kamu iktisadi teşekkülü ve ticaret odası gibi kamu kurumu niteliğindeki örgütleri harekete geçirmişti. Bunun bir örneğini ticaret odasında görüyoruz. İstanbul Ticaret Odası'ndan Kitapçılık ve Matbaacılık Komisyonu teşkil edildiği haberlerine rastlıyoruz⁶⁷. Öyle anlaşılıyor ki, bu komisyonla basım işiyle uğraşan firmalar için bir danışma mecrası oluşturulmuş oluyordu.

Kitapçılar arasında ortaklık veya kooperatif şeklinde teşekkül edecek oluşumlar, daha çok Devlet'in tek kitap usulüne geçme kararının ardından canlanmıştı. Hükümetin bu isteği, o günkü şartlarda okullara kitap temininde yaşanan sıkıntılardan kaynaklanıyordu. Okul kitaplarının pahalı satıldığı haberleri hükümeti harekete geçirmişti. Bu konuyu incelemek üzere Aralık (1932) ayının başında Maarif Vekâleti tarafından İstanbul'da bir komisyon oluşturulduğunu görüyoruz⁶⁸. Komisyon incelemelerini yapacak, neticeyi bir raporla Ankara'ya bildirecekti. Çalışmasına başlayan komisyon matbaacıları da dinlemiştir⁶⁹. 11 Aralık'ta çalışmasını bitiren komisyon hazırladığı raporu Vekâlete göndermiştir⁷⁰. Gazete haberinden bu raporun Maarif Vekili Reşit Galip Bey'in başkanlığında teşekkül edecek üst komisyonda görüşüleceğini öğreniyoruz⁷¹. Rapor hazırlanırken matbaacılar arasında iki ayrı grubun olduğu anlaşılıyor. Biri, okul kitaplarının pahalı olmadığını iddia eden Muallim Ahmet Halit Bey ve onun gibi düşünenler ile kitapların pahalı olduğunu savunan ve bu iddialarının nedenlerini açıkladıkları bir telgrafı Ankara'daki komisyona gönderen grup⁷². Bu farklı düşünce ve eylemler, devlet yetkililerinin⁷³ de belirttiği gibi matbaacıların kendi aralarında anlaşamadıklarına işaret etmektedir.

66 "Alınamayan kitap paraları", *Milliyet*, 14 Nisan 1930; "Kitapçıların alacakları", *Milliyet*, 22 Nisan 1930; *Cumhuriyet*, 22 Nisan 1930.

67 "Kitapçılık ve Matbaacılık Komisyonu", *Hakimiyeti Milliye*, 10 Aralık 1930.

68 Komisyon Devlet Matbaası Müdürü Hamdi Emin, Pertevniyal Müdürü Hamdi Emin, Pertevniyal Lisesi Tarih Öğretmeni Amin Ali ve İstanbul Kız Lisesi Edebiyat Öğretmeni Süleyman Şevket Beylerden oluşmuştur (*Milliyet*, 1 Aralık 1932).

69 "Dün beş matbaacı dinlendi", *Milliyet*, 6 Aralık 1932.

70 "Kitap komisyonu işini bitirdi", *Milliyet*, 12 Aralık 1932.

71 "Mektep kitapları tetkikatı", *Cumhuriyet*, 12 Aralık 1932.

72 "Mektep kitapları: Yüzde 40 pahalı olduğunu söyleyenler de var", *Milliyet*, 13 Ocak 1933.

73 "Mektep Kitapları", *Cumhuriyet*, 21 Şubat 1933.

Maarif Vekâleti, 1933 yılında Tek Kitap Kanunu'nu Meclis'ten geçirerek, bunun kabul gerekçesini “mekteplerin tab ve tevzi noktalarında daha mükemmel hale getirmek ve fiyatlarını ucuzlatma gayesi”⁷⁴ olarak ifade etmiş, tek kitap usulünün tatbikinden sonra 9 kuruşa satılabilecek olan kitabın bu usule kadar 25 kuruş ile 38,5 arasında satıldığı ve ayrıca, tek kitap usulünün ilerleyen yıllarda tüm mekteplerine uygulanmasıyla velilerin senede verdiği 400 bin liranın yerini 250 bin liraya bırakacağı ifade edilmiştir⁷⁵. Tek kitap uygulamasından sonra ders kitaplarının okullara zamanında teslim edilmesi konusunda ise bazı sorunlar yaşanmış, bu durum gazetelere de yansımıştır. Kitabın zamanında tedarik edemeyen bir grup öğrencinin *Milliyet* gazetesine giderek şikâyetle bulunduğu⁷⁶ gazetelere yansıyan haberlerdendir.

Türk Kitapçılığı Limitet Şirketi

Böyle bir şirketin adı, her ne kadar Tek Kitap Kanunu ile daha çok duyulmaya başlasa da aslında 1931 yılında bu şirketin varlığından haberdarız. 24 Nisan 1931 tarihli *Hakimiyeti Milli* gazetesinde yer alan “Kitapçılık Limitet Şirketi Resmen Teşekkül Etmiştir” başlıklı bir haberden bu müessesenin o tarihte kurulduğunu öğreniyoruz⁷⁷. Fakat, o günden Tek Kitap Kanunu'nun gündeme geldiği Mart (1933) ayına kadar Alpay Kabacalı'nın Maarif Vekâleti ders kitaplarını Devlet Matbaası yanı sıra bu Şirkete de bastırıldığı bilgisi⁷⁸ dışında faaliyetlerinden şimdilik pek haberdar değiliz.

Harf Devrimi'nde yaşadığı zorluklar neticesinde yaptıkları bazı eksikliklerden dolayı⁷⁹ Devlet'in Tek Kitap Kanunu çerçevesinde “tek ders kitabı okutulması” kararıyla kitapçılığın en canlı çeşidi olarak ifade ettikleri okul kitaplarının yayımlanması işinin İstanbul'daki özel basımevlerinden alması⁸⁰, onlar için mükâfat beklerken çok ağır bir ceza olmuştu⁸¹. Çünkü Millet Meclisindeki görüşmelerde, İzmir Milletvekili Kitapçı Hüsnü Bey, bu Kanunla özellikle okul kitapları basım ve dağıtım işini tamamen Devlet'in kendi tekeline aldığını düşünüyordu. Buna karşı, basımevlerinin kolektif çalışmak yerine ferdi hareket etmeleri tazminat taleplerini boşa çıkarıyordu⁸². Tüm bu hadiseler, münferit teşebbüsler yerine İstanbul kitapçı-

74 “Tek Kitap Kanununa Dair: Mektep Tabilerinin Bazı Dilekleri”, s. 11.

75 “Çocuk Velileri Senede 250 Bin Lira Kazanıyorlar”, *Milliyet*, 10 Ağustos 1933.

76 “Mektep Kitapları Yetişmedi”, *Milliyet*, 21 Eylül 1933.

77 Haberdan şirketin ortaklarının Ahmet Halit, Tefeyyüz kütüphanesi, Resimli Ay ve Kanaat kütüphanesi sahiplerinin olduğunu öğreniyoruz (*Hakimiyeti Milliye*, 24 Nisan 1931).

78 Kabacalı, s. 177.

79 “Tek Kitap Kanununa Dair: Mektep Kitapları Tabilerinin Bazı Dilekleri”, a.g.m., s. 11.

80 Akkil, a.g.m., s. 16.

81 A.g.m., s. 18.

82 “Mektep Kitapları Mütedavil Sermayesine Munzam Tahsisat Kayıt ve Mahsubuna Dair Kanun”, *TBMM Zabıt Ceridesi*, 1933, C.14, 35. intikat, s. 7, (<https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d04/c014/tbmm04014035.pdf> 15 Şubat 2016.

larının birlikte kolektif hareket ederek bu zorlukların üstesinden gelebileceklerini gösteriyordu⁸³. Okul kitaplarının “tek kitap usulüyle” okutulmasına karar verildikten sonra, uygulamanın içinde yer alabilmek için böyle hareket etmek gerekiyordu. Bu uygulamaya karşı olan İstanbul Kitapçılarından Kanaat Kütüphanesi sahibi İlyas, Tefeyyüz Kitaphanesi sahibi Parsih, Muallim Ahmet Halit, İbrahim Hilmi ve Suhulet Kitaphanesi sahibi Semih Lütfi Beyler Türk Kitapçılığı Limitet Şirketini canlandırmaya karar vermişlerdir⁸⁴. Gazete haberine göre bu Şirketin adı geçen ortakları, diğerlerine göre daha güçlü sermayeye sahip matbaacılar⁸⁵.

Türk Kitapçılığı Limitet Şirketi ortaklarından Ahmet Halit Bey, tek kitap usulüne ilişkin düşüncelerini 13 Şubat 1933 tarihli *Cumhuriyet* gazetesinde açıklamıştır. Halit Bey’e göre, mektep kitapları basım işi senelerden beri bu işle meşgul olan insanların işidir. Ömründe kitap basmamış hatta dükkânında mektep kitabı satmamış olanların bile mektep kitabı işine karışarak bu yüzden ekmeğe yeme sevdasına düştüklerini ifade etmektedir. Ayrıca, bu sene mektep kitabı basanların, şirkete girdiklerinde rekabete meydan kalmayacağını, bu suretle 1934’de hem kitapların ucuzlayacağı hem de aracı konumundaki kitap satıcılarının fazlasıyla ciro yapacaklarını belirtmiştir⁸⁶. Halit Bey, ilk mektep kitaplarının basım işinin bugünkü matbaacıların elinde kalması şartıyla stoklarını hiçbir talep beklemeden feda edebileceklerine de değinmiştir.

Şirket idarecileri, özel yayınlar yapmak için büyük bir şirket kurmaya hazır olduklarını⁸⁷ söylerken, mektep kitapları için aynı şeyi düşünmemektedirler. Ahmet Halit *Cumhuriyet* gazetesindeki röportajının devamında, “Mektep kitapları meselesi yalnız sermaye meselesi değil, aynı zamanda ilim, ihtisas ve bilhassa teşkilat meselesidir. Bunu ancak senelerden beri bu işle meşgul olan sermayelerini bu uğurda tehlikeye koyan, Harf Devrimi’ne ve geçen seneki (1932) program değişikliğinde henüz tatmin edilemeyen yüz binlerce liralık zarar görmüş bulunan hakiki mektep kitapçıları yapabilirler. Bu iş açıkça onların haklarıdır⁸⁸” açıklamasını getirmiştir. Matbaacılarından Hüsnü Bey, istenilen kâğıda basılmayan, tertibinde hatalar görülen kitapların sattırılmaması işinin Maarif Vekâletine ait olduğu, tab ve tevzi işini başaramayan kitapçıların elinden bu hakları yine Maarif Vekâletinin alabildiği konularını kabul etmekte; fakat, Devlet Matbaasının bu işe karıştırılması işine anlam verememektedir⁸⁹. Özellikle Türk Kitapçılığı Limitet Şirketi ortağı olan kitapçılar, kendilerine yönelik yapılan kâğıt, basım, dağıtım ve iskonto şikâyetleri üzerinde

83 “Harf İnkılabından Sonra Kitapçılığın Bugünkü Hali İstikbali”, s. 17-18.

84 A.g.m., s. 18.

85 “Tek Kitap usulü ve kitapçılar: Tabı işini Devlet Matbaası yapmalı diyorlar”, *Cumhuriyet*, 2 Mart 1933.

86 “İlk Mekteplerde Tek Kitap”, *Cumhuriyet*, 13 Şubat 1933.

87 “İlk Mekteplerde Tek Kitap”, a.g.m.

88 A.y.

89 “Mektep Kitapları Mütedavil Sermayesine Munzam Tahsisat Kayıt ve Mahsubuna Dair Kanun”.

durularak bunun neticesinde ortaya çıkan, “bin bir türlü fedakârlıkla ve kredilerle çıkarabildikleri ve beş senede adedi bini geçen yeni eserler için teşekkür beklerken 1933 yılında kabul edilen Tek Kitap Kanunu’nu yeni bir darbe⁹⁰” olarak adlandırmışlardır. Bundan dolayı Ahmet Halit, İbrahim Hilmi, Kanaat, Resimli Ay ve Tefeyyüz Kitaphaneleri, tek kitap usulünün uygulanmamasına yönelik dileklerde buldukları bir rapor hazırlamışlar ve bu raporu, Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal başta olmak üzere Muhterem Başvekil İsmet Paşa, Muhterem Maarif Vekili Doktor Reşit Galip Beyefendilerle bütün muhterem Millet Vekillerine, Maarif Erkânına, Matbuata⁹¹ takdim etmişlerdir. Ayrıca, Şirket üyeleri bu konuyla ilgili olarak Ankara’ya Maarif Vekili ile görüşerek durumlarını anlatmışlardır⁹².

Maarif Vekâletine mektep kitapları konusunda her gün yeni teklifler gelmekte⁹³, Müsteşar Salih Bey’in ifadesine göre de iki gruba ayrılan kitapçılar aralarında anlaşamamaktadırlar⁹⁴. Kitapçılık Şirketi adına Ankara’ya giden Ahmet Halit Bey, ilk mekteplerin 3’üncü ve 5’inci sınıflarında okutulacak Tarih ve Hayat Bilgisi kitaplarını basma hakkının kitapçılık şirketi namına kendilerine verilmesi talebinde bulunmuş; ayrıca, ellerinde stok halinde bulunan bu derslere ait eski kitaplar için hiçbir hak talep etmediklerini⁹⁵ ifade etmiştir. Halit Bey sonraki aylarda da itirazlarını sürdürmüş, mektep kitaplarının Devlet Matbaasına verilmesini destekleyip kendilerine ağır eleştiride bulunan Ahmet İhsan Bey’e karşılık olarak *Milliyet* gazetesine şu demeci vermiştir: “Biz ancak ölürsek yahut el açıp dilenirsek işte o zaman felaketimize inanacaklardır. Fakat düşünmüyorlar ki bu takdirde bütün bir irfan hayatı da bizimle beraber mezara sürüklenecektir.”⁹⁶. Büyük sermayeli kitapçılardan oluşan bu Şirket içerisinde bulunmayan Sudi Kitaphanesi sahibi Sudi Bey, *Cumhuriyet* gazetesindeki bir yazara; “Şirkete dahil kitapçılar bu işi üzerlerine almak ve diğer kitapçılara da bunu yüzde bir miktar komisyon mukabilinde vermek istiyorlar ve biz bunu kabul etmiyor ve bu istifadenin doğrudan doğruya hükümette kalmasını istiyoruz.”⁹⁷ şeklindeki talebini iletmiştir.

Kitapçılar Kooperatifi

Okul kitaplarının pahalı olduğu iddiaları üzere hazırlanan raporun Bakan düzeyinde üst komisyonda görüşülmesinin ardından, okullar açılmadan önce bütün kitapların her yerde aynı zamanda temin edilebilecek çözüm yolları arandığı görülmektedir. Kitapları ucuzlatma gayesi güden komisyon, okul kitaplarının Maarif Vekâleti tarafından tek başına basılamayacağına kanaat getirmiştir.

90 “Harf İnkılabından Sonra...”, s. 17.

91 A.g.m., s. 19.

92 “Tek Kitap”, *Milliyet*, 4 Mart 1933.

93 “Mektep Kitapları Meselesi”, *Milliyet*, 20 Şubat 1933.

94 “Mektep Kitapları”, *Cumhuriyet*, 21 Şubat 1933.

95 “Kitapçıların Müracaatı”, *Milliyet*, 1 Mart 1933.

96 “Ahmet İhsan B.”, *Milliyet*, 5 Nisan 1933.

97 “Tek Kitap Usulü ve Kitapçılar”, *Cumhuriyet*, 2 Mart 1933.

Bu noktada ders senesi başında her yerde aynı anda kitap temin edecek bir kitapçı grubunun oluşmasına yardım edilmesi kararı alınmıştır⁹⁸. Kitapçılar, aralarında kooperatif yapmak suretiyle kitapları ucuzlatabileceklerdir⁹⁹. Bir kitapçı grubunun teşekkülü halinde durumun görüşülebileceği açıklanmıştır¹⁰⁰. Böyle bir teşekkül, kooperatif şeklinde varlık bulacak, bir başkanı ve üyeleri olacaktır¹⁰¹. Kooperatif kurulması haberinin alınması üzerine, İstanbul'daki birçok kitapçı Maarif Vekâletine bir telgraf çekip teşekkür etmiş ve bu hususta müşterek bir rapor takdim edeceklerini bildirmişlerdir¹⁰². Görülen o ki Vekâletin bu kararı, özellikle kitap satışı yapanları oldukça memnun etmiştir¹⁰³. Böyle bir teklif, kitap satanları memnun ederken kitap basanların daha temkinli yaklaşımlarına sebep olmuştur¹⁰⁴. Çünkü kitap basımıyla uğraşan matbaacılar ellerinde önceden basılmış halde stokta kitapları olduğu, kitaplar değişip yeni kitap basılması durumunda bütün stokların ellerinde kalacağı endişesi yüzünden kitap satıcılarıyla ters düşmüşlerdir.

Maarif Vekâletinin bu kararı, böyle bir oluşum için Kitapçılar Cemiyetinin harekete geçmesine sebep olmuştur. Sudi Kitapevi sahibi ve Kitapçılar Cemiyeti Başkanı Sudi Bey, konuyla alakalı olarak niyetini, *Cumhuriyet* gazetesinde “Maarif Vekâleti mademki tek kitap usulünü kabul edecektir bu halde bunun tabını kitapçılar şirketi namı altında toplanacak herhangi bir şirkete vermek doğru olmaz ve buna lüzum yoktur. Vekâlet, Devlet Matbaası da bunu pek ala tabedebilir. Sonra muayyen bir komisyon mukabilinde satış için bize terk eder. Şirkete dâhil kitapçılar

98 “Kitap İşi”, *Milliyet*, 7 Şubat 1933.

99 “Mektep Kitapları”, *Cumhuriyet*, 8 Şubat 1933.

100 “İlk mektep kitaplarının tab’ı mes’alesi için de, Vekâlet karşısında bütün kitapçılardan mürekkep bir teşekkül gördüğü takdirde bu meseleyi görüşecektir (Tek kitap usulü: Maarif Vekâleti mes’eleyle kökünden hallediyor”, *Cumhuriyet*, 8 Şubat 1933).

101 “Kitap işi”, *Milliyet*, 7 Şubat 1933.

102 “Tek kitap usulü: Maarif Vekâleti mes’eleyle kökünden hallediyor”, *Cumhuriyet*, 8 Şubat 1933.

103 “Mekteplerde derslerin tek kitap usulü okutulması ve mektep kitaplarının bütün Türk kitapçılarının iştirakiyle vücuda gelecek bir kooperatifin tabetmesine dair Maarif Vekâletinin verdiği son karar İstanbul kitapçıları çok memnun etmiştir. Dün şehrimizdeki kitapçılardan 26 kişi toplanarak Vekâlete bir telgraf çekmişler ve teşekkür etmişlerdir. Bu kitapçılar bu hususta Vekâlete takdim edilmek üzere bir de rapor hazırlamaktadırlar” (*Milliyet*, 8 Şubat 1933; *Cumhuriyet*, 8 Şubat 1933); Bu süreçte bazı kitapçıların münferit hareket ederek, tek başlarına bu işin altına girebileceklerini Vekâlete bildirmişlerdir (*Milliyet*, 12 Şubat 1933).

104 Kitapçılar kooperatifini kurulmasıyla ilgili haberlerin ardından, Türk Kitapçılığı Limitet Şirketi ortaklarından kitapçı Muallim Ahmet Halit Bey 13 Şubat tarihli *Cumhuriyet* gazetesine yaptığı açıklamada “... Bir kere tek kitap mes’alesi Ankara caddesindeki kitapçıların karışacakları bir mes’ele değildir. Bu doğrudan doğruya Maarif Vekâleti yüksek makamının ve talim ve terbiye dairesinin düşünüp karar vereceği ilmi bir mes’eledir. Bizim vazifemiz kabul edilen kitapları basmak ve satmaktır. Binaenaleyh bu işe karışmak şöyle dursun lâkırdsını bile etmek aklımızdan geçmez”. Aynı açıklamanın devamında her ne kadar konuya mesafeli gibi gözükseler de bu işe yıllarını verenler olarak matbaacıların bu işin dışında kalamayacakları belirtiliyordu. “...Bu iş ancak senelerden beri bu işle meşgul olan ... hakiki mektep kitapçıları yapabilirler. Bu iş onların sarıh haklarıdır da”, (“İstanbul kitapçıları fikirlerini anlatıyor”, *Cumhuriyet*, 13 Şubat 1933).

bu işi üzerlerine almak ve diğer kitapçılara da bunu yüzde bir miktar komisyon mukabilinde vermek istiyorlar ve biz bunu kabul etmiyor ve bu istifadenin doğrudan doğruya hükümette kalmasını istiyoruz”¹⁰⁵ şeklinde açıklamıştır. Sudi Bey, 25 kuruşa satılan bir kitabın tek kitap uygulamasıyla 5 kuruşa satılabileceğini söyleyerek mektep kitapları işinin bütün kitapçıların dâhil olduğu bir kooperatife bırakılmasını istediklerini ifade etmiştir¹⁰⁶.

Maarif Vekâletinin kararına göre mektep kitapları Tek Kitap usulü ile okutulacak ve mektep kitapları bütün Türk kitapçılarının iştirakiyle oluşturulacak bir kooperatif tarafından basılacaktır¹⁰⁷. Durum böyle olunca harekete geçen İstanbul kitapçıları, sermayesi 100 bin lira olan Kitapçılar Kooperatifi kurarak, başkanlığına da büyük sermayeli kitapçılardan oluşan Türk Kitapçılığı Limitet Şirketi’ne dahil olmayan Kitapçılar Cemiyeti Başkanı Sudi Bey’i geçirmiştir¹⁰⁸. Ortaklığa ilk başlarda yirmi kitapçının dâhil olduğunu öğreniyoruz¹⁰⁹. Kanaatimizce bunlar, ilk bu haber duyulduğunda Maarif Vekiline telgraf çeken şu kitabeveleri olsa gerek: Gazete haberine göre telgraf çeken kitapçılar İkbâl, Cihan, Şark, Maarif, Remzi, Çiftçi, Halk, İnkılâp, Asarılmıye, Emniyet, Cumhuriyet, Sudi, Gayret, Umumi, Şafak, Cemiyet, Reklam, Kâinat, İrfan, Millet, Zaman, Raşit, Nihal, Yusuf Ziya, Şakit ve Sadakat kitabeveleri¹¹⁰. *Milliyet* gazetesinde bu bilgi yirmi beş olarak verilmektedir¹¹¹. Kooperatifin kurulmuş olduğunu bir telgrafla Maarif Vekâletine bildirmişlerdir¹¹². Başkan Sudi Bey daha sonraki günlerde yaptığı açıklamalarda taşradaki kitapçıların da üyelik için müracaat ettiklerini, teşkilatın memleketin bütün kitapçılarına açık olduğunu ifade etmiştir¹¹³.

Tek kitap usulünü benimsemeyen sadece mektep kitapçılarının dâhil olduğu Türk Kitapçılığı Limitet Şirketi üyelerinin ise bu durumdan memnun olmadıkları ve iki kısma ayrılan kitapçıların ayrı ayrı Maarif Vekâletine rapor hazırladıkları 6 Mart 1933 tarihli *Cumhuriyet* gazetesinde açıklanmaktadır¹¹⁴. Bu yüzden ortaklık kurulması noktasında kitap basanlar ile satanlar iki kısma ayrılmışlardır¹¹⁵.

Kooperatif, kuruluş şekli, üyeleri ile çalışma usul ve esaslarını açıkladığı nizamnamesini de hazırlamıştır. Bu nizamnameye göre ülkenin her yerinde bayi teşki-

105 “Tek Kitap Usulü ve Kitapçılar”, *Cumhuriyet*, 2 Mart 1933.

106 “Kitapçılar Kooperatifi”, *Milliyet*, 5 Mart 1933.

107 “Kitapçılar Memnun”, a.g.m.

108 “Kitapçılar Kooperatifi”, *Milliyet*, 5 Mart 1933; “İstanbul Kitapçıları ... kendi aralarında bir kooperatif yaptılar”, *Cumhuriyet*, 5 Mart 1933.

109 “Kitapçılar Kooperatifi: Dün yirmi kadar kitapçı müracaat etti”, *Cumhuriyet*, 6 Mart 1933.

110 “Tek kitap usulü: Maarif Vekâleti mes’eleyle kökünden hallediyor”, *Cumhuriyet*, 8 Şubat 1933.

111 “Tek Kitap Meselesinden Kitapçılar Telaşlı”, *Milliyet*, 12 Şubat 1933.

112 “İstanbul Kitapçıları... kendi aralarında bir kooperatif yaptılar”, *Cumhuriyet*, 5 Mart 1933.

113 “Kitapçılar Kooperatifi: Nizamname dün kat’i şeklini aldı”, *Cumhuriyet*, 23 Mart 1933.

114 “Kitapçılar Kooperatifi”, a.g.m.

115 “Kitapçılar toplandılar: Mektep kitaplarından ihtilaf çıktı” *Milliyet*, 10 Şubat 1933.

latı kurulacak, mümkün olduğu kadar ucuz kitap çıkarılacak, halkın okuma zevkini artırmak için çalışılacaktır. Nizamnameden ayrıca üyeler arasında bir yardımlaşma sandığı kurulduğunu öğreniyoruz¹¹⁶. Aslında öncelikli amaçlarının okul kitaplarının basım ve dağıtımını yapmak olduğu söylenirken, Başkanı Sudi Bey'e göre halkın ilgisini çekecek hikâye ve romanlar aynı zamanda fen ve ziraatla alakalı yabancı eserler de basılıp dağıtılacaktır. Tüm bunlarla beraber özellikle müelliflerin telif hakkının gerektiği hakkaniyette ödeneceği açıklanmıştır¹¹⁷. Bir manifesto niteliği taşıyan nizamnamedeki bu kararların, ileriki zamanlarda ne kadarının gerçekleştirildiği ayrı bir inceleme konusudur.

Sonuç

Harf Devrimi'nin ardından başta İstanbul kitapçıları olmak üzere çoğu basımevinin düzeni bozulmuştu. Elde kalan Arap harfli eserlerden zarar etmeleri bir yana, yeni harfle yaptıkları baskılarda da eski kaliteyi yakalayamıyor, birtakım şikâyetlere maruz kalıyorlardı. Bu şikâyetler, başta dizgiden kaynaklanan kitap baskılarındaki özensizlik, kullanılan kâğıdın kalitesizliği ve kitap fiyatlarının birkaç yıl içerisinde aşırı artış göstermesi şeklindeydi.

Özellikle ülke irfanının temeli öğrenciler ve onların ders kitapları olunca, hükümet yetkilileri konuya duyarız kalmamış birtakım önlemler almaya çalışmıştır. İlk başlarda bu önlemler matbaalara yardım, yeni harflerin ithalatında gümrük vergisi alınmaması ve posta masraflarının azaltılması şeklindeydi. Tüm bu gayretlere rağmen ders kitabı tedariki eski günlerine dönmeyince birtakım tedbirler almak kaçınılmaz olmuştur. Çareyi Tek Kitap Kanunu çıkarmakta bulan Hükümet, bu Kanun ile tüm okullarda okutulacak kitapları standart hale getiriyor; aynı zamanda bu kitapların tedariki işini de yükleniciyle yapmak istiyordu. Karara itiraz eden basımevi temsilcileri, böyle bir kanunun, ayakta kalmaları okul kitaplarını basma işine bağlı olan tüm kitapçıları zor duruma düşüreceğini; hatta, işletmelerin sonunu getireceğini ısrarla ifade ediyorlardı.

Günlük gazete haberlerinde geçen şekliyle Tek Kitap Kanunu olarak kamuoyunda yer etmiş 2259 sayılı Kanun ile okul kitapları basım ve dağıtım işi, Maarif Vekâleti üzerinden ihaleyle özel müteşebbislere verilecekti. Böyle bir Kanun'un çıkarılması, başta basımevlerini üzse de bunun bir kazanç kapısına dönüşebileceği görülmüş ve menfi tutumlar değişmiştir. Çünkü İstanbul'daki kitapçılar da pek tabii bu işe talip olabilirdilerdi. Ancak, ülkedeki tüm okullar göz önünde bulundurulduğunda,

116 "Kitapçılar Kooperatifi: Nizamname dün kat'ı şeklini aldı", *Cumhuriyet*, 23 Mart 1933.

117 Sudi Bey'in açıklamaları arasında yazarlara verilecek telif ücretleri konusu da dikkat çekicidir. Açıklamada o dönem forma başına en fazla on lira verildiğini, Kooperatifin ise eserin kıymetine göre bunu elli liraya kadar çıkarabileceği ifade edilmiştir. O yıllardaki telif ücretlerini yansıtmaması bakımından ilginçtir ("Kitapçılar Kooperatifi: Nizamname dün kat'ı şeklini aldı", *Cumhuriyet*, 23 Mart 1933).

mevcut matbaacı ve kitapçılar içerisinde bu işin üstesinden gelebilecek bir işletme gözükmüyordu. Tek başlarına böyle bir işin altına giremeyeceklerini anlayan matbaacılar ve satıcılar, güç birliği yapmaya karar verdiler. Bu süreçte iki ayrı grubun oluştuğu ve teşkilatlandıkları görülmüştür. İlki tek kitap kanunundan önce daha çok okul kitabı basım işiyle uğraşan matbaacılardan meydana birlik. Bu grup Nisan 1931’de Türk Kitapçılığı Limitet Şirketini kurmuşlardır. Bu şirketin ortakları İstanbul Kitapçılarından Kanaat Kütüphanesi sahibi İlyas, Tefeyyüz Kitaphanesi sahibi Parsih, Muallim Ahmet Halit, İbrahim Hilmi ve Suhulet Kitaphanesi sahibi Semih Lütfi Beylerdir. Bu şirketin adı geçen ortakları, o günkü şartlarda güçlü sermayeye sahip matbaacılarıdır.

Okul kitaplarının satış ve dağıtım işiyle uğraşan kitapevleri ise Kitapçılar Kooperatifi adıyla ayrı bir ortaklık kurdular. Müteşebbislerin Mart 1933’te oluşturdukları bu ortaklık, tek kitap kanunu ile basım ve dağıtım ihale edilecek okul kitapların tedariki işine talipti. Kooperatif başkanlığına Kitapçılar Cemiyeti Başkanlığını da yürüten Sudi Bey geçmiştir. Diğer ortaklar ise İkbâl, Cihan, Şark, Maarif, Remzi, Çiftçi, Halk, İnkılâp, Asarılmıye, Emniyet, Cumhuriyet, Suudi, Gayret, Umumi, Şafak, Cemiyet, Reklam, Kâinat, İrfan, Millet, Zaman, Raşit, Nihal, Yusuf Ziya, Şakit ve Sadakat kitapevleridir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The authors have no conflict of interest to declare.

Financial Disclosure: The authors declared that this study has received no financial support.

Kaynakça

Akkil, Osman, *Cumhuriyet’in İlanı Sonrası Türk Kitap Yayıncılığının Gelişimi ve Devlet-Özel Sektör İlişkisi*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Tezi, 2009.

Alpay, Meral, *Harf Devriminin Kütüphanelere Yansıması*, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi, İstanbul 1976.

Aslan, Erdal, “Türkiye Cumhuriyeti’nin İlk Ders Kitapları”, *Eğitim ve Bilim*, 35/158, 2010, s. 215-231.

Çiçek, Niyazi ve Kabakulak, Nurhan, “Harf Devrimi’nin Ardından İstanbul Kitapçılarının Yaşadıkları Zorluklar Nedeniyle Hükümetten Yardım Talepleri”, *Türkiyat Mecmuası*, 28/2, 2018, s. 1-18.

_____, “Harf Devrimi’nin İstanbul Kitapçılarına Ekonomik Etkileri”, *Türkiyat Mecmuası*, 27/1, 2017, s. 121-137.

Çiçek, Niyazi, *Harf Devrimi’nin Kamu Yönetimine ve Yazışma Geleneğine Etkileri*, ATAM, Ankara 2017.

“Devlet Kitapları Mütedavil Sermayesi Hakkında Kanun”, Kanun Sayısı: 2133, *Resmi Gazete*, 04.04.1933, s. 2370.

D.M.N, “Harf İnkılabı ve İstanbul Kitapçılarının Perişan Hali”, *Resimli Şark Dergisi*, No 8, 1931, s. 15-17.

“Harf İnkılabından Sonra Bizde Kitapçılığın Bugünkü Hali ve İstikbali”, *Resimli Şark Dergisi*, No: 25, 1933, s. 17-23.

İskit, Server, *Türkiye’de Neşriyat Hareketleri Tarihine Bir Bakış*, Maarif Vekâleti, Ankara 1939.

Kabacalı, Alpay, *Başlangıcından Günümüze Türkiye’de Matbaa, Basın ve Yayın*, Literatür Yayınları, İstanbul 2000.

Kanbolat, Erhan, *Harf Devrimi’nden Köy Enstitülerine Türkiye’de İlköğretim (1928-1940)*, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2015.

Kaynardağ, Arslan, “Türkiye’de Yayıncılığın Gelişimi ve Sorunları”, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, c. 3, İletişim, İstanbul 1987, s. 2824-2836.

“Maarif Vekilliğine Bağlı Mekteplerde Okutulacak Ders Kitaplarının Basılması ve Dağıtılmasında Bu Maksat İçin Kurulacak Mektep Kitapları Sandığı Hakkında Kanun”, Kanun Sayısı: 2259, *Resmi Gazete*, 13 Haziran 1933, s. 2426.

“Mektep kitapları için açılacak hesabı cari hakkında 1/498 numaralı kanun lâyihası ve Maarif ve Bütçe encümenleri mazbataları”, *T.B.M.M.Z.C.*, İ:35, 4.4.1933, C:14, s. 6-14.

“Mektep Kitapları Mütedavil Sermayesine Munzam Tahsisat Kayıt ve Mahsubuna Dair Kanun”, *TBMM Zabıt Ceridesi*, 1933, C.14, 35.intikat, s.7, (çevrim-içi), [https:// www. tbmm. gov.tr/ tutanaklar/ TUTANAK/ TBMM/ d04/ c014/ tbmm04014035.pdf](https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d04/c014/tbmm04014035.pdf) 15 Şubat 2016.

“Mektep Kitaplarının Maarif Vekâletince Tab’ı Hakkında Kanun”, Sayı 823, *Resmi Gazete*, t. 01.05.1926, s. 262.

TEK KİTAP KANUNU VE TİCARİ OLUŞUMLAR

“Mektep Kitaplarının Mütedavil Sermayesine Munzam Tahsisat Kayıt ve Mahsubuna Dair Kanun”, Kanun Sayısı: 1812, *Resmi Gazete*, 31.05.1931, s. 1310.

“Mektep Kitaplarının Mütedavil Sermayesine Munzam Tahsisat Kayıt ve Mahsubuna Dair Kanun”, Kanun Sayısı: 2132, *Resmi Gazete*, 01.04.1933, s. 2370.

Naci Kasım, *Matbuat Buhranı*, Türkiye Neşriyat Yurdu, İstanbul 1929.

“Satılan Mektep Kitapları Bedellerinden 16460 Liranın Maarif Vekâleti 1927 senesi Bütçesinin 558 inci Faslına Tahsisatı Munzama Olarak İlavesinin Tasdikına Dair Kanun”, Kanun Sayısı: 1386, *Resmi Gazete*, 07.02.1929, s. 1113.

“Tek Kitap Kanununa Dair: Mektep Kitapları Tabilerinin Bazı Dilekleri”, *Resimli Şark Dergisi*, No: 28, 1933, s. 11-16.

Üstün, Hasan, “Türkiye’de Gazete Dağıtımını Yaygınlaştırma Girişimleri (1930-1945)”, *İletişim Fakültesi Dergisi*, 2008, 34/1, s. 107-126.

Günlük Gazeteler

“Ahmet İhsan B.”, *Milliyet*, 5 Nisan 1933.

“Alınamayan kitap paraları”, *Milliyet*, 14 Nisan 1930.

“Bazı kitapçıların kurnazlığı!”, *Milliyet*, 5 Eylül 1932.

“Çocuk Velileri Senede 250 Bin Lira Kazanıyorlar”, *Milliyet*, 10 Ağustos 1933.

“Dün beş matbaacı dinlendi”, *Milliyet*, 6 Aralık 1932.

“Dün Mecliste Hararetli Münakaşalar Oldu”, *Milliyet*, 2 Nisan 1933.

“Fırka grubunun verdiği mühim kararlar”, *Vakit*, 15 Aralık 1932.

“Gazete, risale ve kitap satışının teshili için”, *Milliyet*, 8 Nisan 1930.

“Gazeteci ve kitapçılar bu sabah toplanıyorlar”, *Vakit*, 5 Ocak 1930.

“Halk mı Okumuyor Muharrirler mi Yazmıyor?”, *Milliyet*, 9 Aralık 1932.

“İlk Mekteplerde Tek Kitap”, *Cumhuriyet*, 13 Şubat 1933.

“İstanbul kitapçıları fikirlerini anlatıyor”, *Cumhuriyet*, 13 Şubat 1933.

“İstanbul Kitapçıları... kendi aralarında bir kooperatif yaptılar”, *Cumhuriyet*, 5 Mart 1933.

“Kitap Fiyatları”, *Milliyet*, 30 Eylül 1929.

- “Kitap İşi”, *Milliyet*, 7 Şubat 1933.
- “Kitap komisyonu işini bitirdi”, *Milliyet*, 12 Aralık 1932.
- “Kitap tâbileri A. İhsan Beye cevap veriyorlar”, *Milliyet*, 5 Nisan 1933.
- “Kitap ve kitapçılar”, *Milliyet*, 8 Mart 1933.
- “Kitapçılar Ankara’ya Heyet Gönderiyorlar”, *Milliyet*, 6 Eylül 1929.
- “Kitapçılar Kooperatifi: Dün yirmi kadar kitapçı müracaat etti”, *Cumhuriyet*, 6 Mart 1933.
- “Kitapçılar Kooperatifi: Nizamname dün kat’i şeklini aldı”, *Cumhuriyet*, 23 Mart 1933.
- “Kitapçılar Kooperatifi”, *Cumhuriyet*, 6 Mart 1933.
- “Kitapçılar Kooperatifi”, *Milliyet*, 5 Mart 1933.
- “Kitapçılar Memnun”, *Milliyet*, 8 Şubat 1933.
- “Kitapçılar toplandılar: Mektep kitaplarından ihtilaf çıktı”, *Milliyet*, 10 Şubat 1933.
- “Kitapçılar”, *Vakit*, 3 Nisan 1929.
- “Kitapçıların alacakları”, *Milliyet*, 22 Nisan 1930.
- “Kitapçıların Müracaatı”, *Milliyet*, 1 Mart 1933.
- “Kitapçılık ve Matbaacılık Komisyonu”, *Hakimiyeti Milliye*, 10 Aralık 1930.
- “Maarifte dünkü içtima: Maarif vekaletinin bir bayi teşkilatı yapması tekrarrür etti”, *Hakimiyeti Milliye*, 6 Ocak 1929.
- “Mektep kitapları için Vekâlete sermaye veriliyor”, *Cumhuriyet*, 19 Mart 1933.
- “Mektep kitapları lâyihasına gelince, bu lâyiha Maarif Vekâletinin mektep kitaplarını bizzat basmak kararı ile âlâkâlıdır”, *Cumhuriyet*, 13 Ocak 1933.
- “Mektep Kitapları Meselesi”, *Milliyet*, 20 Şubat 1933.
- “Mektep kitapları pahalı mı, değil mi?”, *Cumhuriyet*, 8 Aralık 1932.
- “Mektep Kitapları Pahalıdır”, *Cumhuriyet*, 19 Aralık 1932.
- “Mektep kitapları tetkikatı”, *Cumhuriyet*, 12 Aralık 1932.
- “Mektep Kitapları Yetişemedi”, *Milliyet*, 21 Eylül 1933.
- “Mektep Kitapları: Yüzde 40 pahalı olduğunu söyleyenler de var”, *Milliyet*, 13 Ocak 1933

- “Mektep Kitapları”, *Cumhuriyet*, 8, 21 Şubat 1933.
- “Mektep kitapları”, *Milliyet*, 1, 6, 8, Aralık 1932.
- “Mektepler: Maarif müsteşarının teftişleri”, *Hakimiyeti Milliye*, 9 Ocak 1930.
- “Ne denir? Mektep kitapları pahalıdır”, *Cumhuriyet*, 19 Aralık 1932.
- “Tek Kitap Meselesinden Kitapçılar Telaşlı”, *Milliyet*, 12 Şubat 1933.
- “Tek Kitap usulü ve kitapçılar: Tabii işini Devlet Matbaası yapmalı diyorlar”, *Cumhuriyet*, 2 Mart 1933.
- “Tek Kitap Usulü ve Kitapçılar”, *Cumhuriyet*, 2 Mart 1933.
- “Tek kitap usulü: Maarif Vekâleti mes’eleyi kökünden hallediyor”, *Cumhuriyet*, 8 Şubat 1933.
- “Tek kitap usulü”, *Cumhuriyet*, 25 Haziran 1933.
- “Tek Kitap”, *Milliyet*, 4 Mart 1933.

Gazetelerde Başlıksız Haberler

- Milliyet*, 8 Şubat 1933; 12 Şubat 1933; 1 Aralık 1932.
- Cumhuriyet*, 8 Şubat 1933; 6 Nisan 1930; 22 Nisan 1930.
- Hakimiyeti Milliye*, 24 Nisan 1931.
- Vakit*, 23 Mart 1933.

EXTENDED ABSTRACT

The Alphabet Reform in Turkey in November 1928 caused many repercussions which were seen in the daily press and publication, education-training, bureaucracy, culture and religious life. One of the areas directly affected by the Revolution, which is known as the alphabet change, was the printing houses. The printers in the whole country, especially in Istanbul, were adversely affected by this revolution both psychologically and economically. Due to the fact that the Latin letters could not be supplied immediately, and books which had been printed with Arabic letters could not be sold, not to mention the fact that those printed with the new letters were also inaccurate, printing houses as well as bookstores fell into economic crisis. Some of the printing houses and bookstores were closed down, some of them borrowed credit excessively and a few tried to overcome the difficult conditions by establishing a partnership.

These difficult conditions led to a decline in print quality in the country. This negative effect was also felt more particularly in the printing and distribution of school books. However, school books, which were pre-determined and customer-ready, were an important sector that provided survival for most of the printing houses. In spite of all the negative conditions, school books was still an important commercial field and were crucial for print houses in overcoming financial problems. Since the State was managing the printing and distribution of the textbooks that were taught at schools, the number of books to be printed and the sales prices were determined by the Ministry of Education and reported to the printing houses. Due to the decrease in the rate of profit determined by the State, the print houses which were trying to survive especially by printing these books, had difficulty in printing new books. According to the printing houses, extremely low profit margins due to cheap sales prices negatively affected the print quality of books.

The paper quality of the school books as well as the fact that the printing and binder works were not the same as the previous ones led the authorities to take some measures. The first of these measures was that the State wanted to carry out the publication and distribution of textbooks without leaving the bookstores arbitrary. In this way, both the print quality and distribution of the books would be checked and the authorities would ensure that they went to all corners of the country at the same time.

The State which made the change of the alphabet tried to take some measures by considering the possible problems. These measures were initially in the form of assistance to the printing presses, the decrease of customs duties on imports of new alphabets and the reduction of postage costs. Despite all these efforts, book publishing was far from returning to its old days. In this period, the number of editions of daily newspapers, magazines and books decreased, but also the print quality decreased. These disadvantages were especially felt in the area of school books. Because school books were sold both in poor quality and high prices, it was necessary to take some measures. Both the members of the Republican People's Party and the Government officials held meetings at different times and made some decisions in order to find solutions. One of these decisions was to issue a law on the printing and distribution of school books. The textbooks of all schools were standardized by this law.

On June 3, 1933, Law No. 2259 "Publication and Distribution of the Textbooks to be Taught at the Schools Affiliated to the Ministry of Education and the Law on the Funding of the School Books to be Established for This Purpose" was accepted. This law was known as "the standard book law" in the daily newspapers. Before the law came out, the bookstores, especially those dealing with the printing and distribution of school books, opposed the Law. With this Law, it was thought

that the publication of textbooks was taken into the hands of the State. The printing houses and bookstores believed that such a practice would bring them to an end. However, due to the news that the printing of school books would be awarded to private entrepreneurs by tender, the opinions of the printing houses began to change. It was observed that negative attitudes changed with the idea that such a law could be profitable because the bookstores in Istanbul could also of course benefit from this work. However, considering the great number of schools in the country, it was difficult for an enterprise to overcome this work in existing printers and bookstores. Print houses and book sellers, who understood that they would not manage such a business alone, decided to join forces.

In this process, two separate groups were formed. First, before the standard book law, a company was founded by printing houses, mostly dealing with the printing of school books. This company was founded in April 1931 under the name of the Turkish Bookselling Limited Company. The partners of the company were İlyas, who owned Kanaat Printing House (Kanaat Kitaphanesi) from Istanbul Printing House (İstanbul Kitaphanesi), Parsih who owned Tefeyyüz Printing House (Tefeyyüz Kitaphanesi), Muallim Ahmet Halit, İbrahim Hilmi, and Semih Lütü Bey who owned Suhulet Printing House (Suhulet Kitaphanesi). These partners had strong capital printers at the time.

The bookstores dealing with the sales and distribution of school books formed a separate partnership under the name of the Bookstore Cooperative. Founded in March 1933, this partnership was committed to the printing and distribution business of school books. Suudi Bey, who was also the president of the Association of Booksellers, was elected as Cooperative president. Other partners were İkbâl, Cihan, Şark, Maarif, Remzi, Çiftçi, Halk, İnkılâp, Asarilmiye, Emniyet, Cumhuriyet, Suudi, Gayret, Umumi, Şafak, Cemiyet, Reklam, Kâinat, İrfan, Millet, Zaman, Raşit, Nihal, Yusuf Ziya, Şakit and Sadakat Bookstores.